

УДК 341

Лідія Дужич,*керівник секретаріату
Посольства Суверенного Військового Мальтійського Ордену в Україні*

ГУМАНІТАРНА ДИПЛОМАТІЯ МАЛЬТІЙСЬКОГО ОРДЕНУ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Стаття присвячена дослідженню функціональної спрямованості Мальтійського Ордену у гуманітарній та соціальній сферах, напрямків її поширення та пристосування до сучасних потреб учасників міжнародних відносин, а також її значення та місця у сучасному міжнародному праві.

Ключові слова: Мальтійський Орден, гуманітарна дипломатія, міжнародне право, Мальтійська служба допомоги.

Необхідність належного забезпечення прав людини у гуманітарній та соціальній сферах, надання медичної допомоги нужденним у всьому світі та поширення принципів людяності й гуманності є викликом для сучасного міжнародного права у світі з безліччю військових конфліктів та природних катаклізмів. У суспільстві, де нехтують основоположними правами людини, важливо діяти в інтересах вразливих груп населення та вчасно реагувати на міжнародні конфлікти та надзвичайні ситуації. Саме це і є завданням та функціональною спрямованістю Мальтійського Ордену, який втілює гуманітарну місію щодня у багатьох державах світу, а отже, не може залишатися осторонь міжнародне співтовариство, яке і є творцем сучасного міжнародного права.

Питання гуманітарної діяльності Мальтійського Ордену частково трапляється у працях зарубіжних учених і майже зовсім не трапляється у працях вітчизняних учених. У зв'язку із цим метою цієї статті є пошук та дослідження тематики функціонального суверенітету Мальтійського Ордену та його значення у сучасному міжнародному праві.

Захист віри та допомога нужденним – незмінне гасло Мальтійського Ордену з часів його утворення. Заснований у Єрусалимі для захисту прочан на їхньому нелегкому шляху до Святої землі вже більше ніж 900 років Орден втілює свою місію служіння ближньому в житті. Емблемою Мальтійського Ордену, відповідно до статті 242 Кодексу, є восьмигранний хрест, що символізує вісім Блаженств та нагадує тим самим про важливе значення духовності у діяльності Ордену.

Згідно з канонічним правом, Мальтійський Орден є монашо-мирянським орденном, а конституційний устрій Ордену виявляє соціально-релігійну спрямованість Ордену, адже згідно з Конституцією та Кодексом члени Ордену зобов'язуються дотримуватися зразкової християнської поведінки як в особистому, так і в громадському житті, підтримуючи тим самим традиції Ордену.

Місією та завданням Ордену, згідно зі статтею 2 Конституції, зокрема, є поміч хворим, нужденним та біженцям без огляду на походження, віросповідання чи расову приналежність, допомога жертвам військових конфліктів і природних катаклізмів, а також турбота про їхній духовний добробут та зміцнення віри в Бога [1, с. 10]. Крім того, Орден дбає також про літніх людей та людей, залишених напризволяще, надає першу медичну допомогу, займається організацією навчальних програм із надання першої медичної допомоги, допомоги інвалідам та дітям. Щоденно у понад 120 країнах світу 13500 членів Ордену, 80000 волонтерів, 25000 медиків втілюють свою місію у повсякденне життя щоденною працею в гуманітарній, медичній і соціальній сферах у різних структурах Ордену [2, с. 109].

Конституція та Кодекс Ордену, які є основою конституційного устрою, містять чіткий розподіл повноважень між відповідними органами та закріплюють за ними відповідні духовні, гуманітарні та соціальні обов'язки, що вже саме по собі свідчить про специфічну функціональну природу та спрямованість Мальтійського Ордену.

Конституція виділяє такі соціально спрямовані посади, як Прелат Ордену, Великий Командор та Великий Госпітальєр. До того ж, відповідно до положень Конституції, Папа Римський призначає своїм представником при Мальтійському Ордену Кардинала Католицької Церкви. Його обов'язок – сприяти розвитку духовності Ордену і його членів, а також підтримувати відносини між Святим Престолом і Мальтійським Орденом [1, с. 4].

Відповідно до статті 19 Конституції, Прелат Ордену – це священнослужитель, який є головою духовенства Ордену. Він стежить за тим, щоб релігійне життя капеланів Ордену відповідало дисципліні і духу Ордену та наглядає за духовним життям членів Ордену [1, с. 32].

Великий Командор є духовним настоятелем послухників Ордену. Згідно зі статтею 150 Кодексу, до його обов'язків належить поширення принципів і правд віри, нагляд за структурами Ордену, готування звітів щодо стану справ у Ордені для передання їх до Святого Престолу. Він дбає про формацію і виховання членів Ордену [1, с. 109].

Великий Госпітальєр поєднує в собі функції Міністра охорони здоров'я, Міністра соціальних питань і гуманітарної діяльності та Міністра міжнародного співробітництва, та, відповідно до статті 155 Кодексу, він координує роботу структур Ордену в питаннях, пов'язаних із благодійною діяльністю [1, с. 112].

Проте саме організації Ордену, які здійснюють свою діяльність по всьому світі (Великі Пріорати, Пріорати, Субпріорати та Національні Асоціації) є відповідальними за втілення в життя всіх програм Ордену [1, с. 21].

Як суверенний суб'єкт міжнародного права, Мальтійський Орден є активним учасником на дипломатичній арені та стороною багатьох міжнародних угод. Очевидно, що переважна більшість таких угод, зважаючи на функціональний суверенітет та місію Ордену, носять гуманітарне спрямування.

Зокрема, 30 січня 2007 року у Каїрі була підписана угода про співпрацю у гуманітарній сфері та сфері охорони здоров'я між урядом Єгипту та Орденом. Угода стосувалася в основному допомоги постраждалим від лепри. Протягом багатьох років така допомога була основним напрямом діяльності Ордену також у Камбоджі та Бразилії [2, с. 101].

У лютому 2007 року, під час візиту Велико-го Магістра до центру Матері та дитини Фондації імені Шанталь Бій у Камеруні, було підписано угоду про співпрацю між Орденом та Фондацією.

Що стосується Святого Престолу, з яким Орден має тісний зв'язок, то ще у 1994 році був підписаний Меморандум взаєморозумін-

ня, який був продовжений втретє у 2008 році та який регулює співробітництво держав щодо розміщення команди першої медичної допомоги на площі святого Петра у Ватикані волонтерами Ордену [2, с. 102].

Не можна не згадати про важливу у сфері міжнародного права угоду про співпрацю, підписану між Президентом Європейської Комісії та Великим Магістром Ордену 17 лютого 2009 року з метою поглиблення та зміцнення співпраці між Орденом та Європою. В угоді сторони наголосили на важливості дотримання ними фундаментальних людських цінностей та спільного підходу країн-партнерів у сфері забезпечення поваги до людської гідності, свободи, солідарності, справедливості, а також погодили розвивати співпрацю у таких сферах, як: підтримка у надзвичайних та післякризових ситуаціях, включаючи реабілітацію населення; сприяння соціальному та економічному розвитку на місцевому рівні; захист жертв торгівлі людьми та інших вразливих груп людей; поширення інформації про міжнародні права людини; міжкультурний та міжрелігійний діалог; фінансування семінарів та інших заходів з тематики, що становить спільний для сторін інтерес [2, с. 103].

28 червня 2007 року Орден та Міжнародна Організація з міграції підписали угоду про співпрацю, зокрема, щодо надання допомоги у надзвичайних та післякризових ситуаціях, надання медичної та соціальної допомоги мігрантам, захисту жертв наркоманії та сприяння захисту прав людини на міжнародному рівні.

Важливо згадати і про угоду, підписану 10 квітня 2007 року між Буркіна-Фасо та Орденом, згідно з якою Орден мав право невідкладної інтервенції відразу після проливних злив у країні, що призвело до багатьох смертей та спричинило втрату домівок 150 000,00 особами. Команда Мальтійської служби допомоги, яка є структурою Ордену, допомогла транспортувати поранених до лікарні, а також постачала воду та харчі потребуючим сім'ям, забезпечила присутність лікарів та рятувальників на території [2, с. 107].

Схожі угоди про співпрацю у гуманітарній сфері та сфері охорони здоров'я укладені Орденом із багатьма державами світу, зокрема з такими країнами, як Польща, Італія, Камерун, Латвія, Бенін, ЧАД, Ліван, Білорусія та ін. Крім того, як зазначає Е.А. Іванов, Орден впродовж багатьох років надавав допомогу по всьому світу під час природних катастроф, зокрема, біженцям в Афганістані (2001-2007), Конго (2003) та Судані (2004), під час землетрусів в Ірані (2004), цунамі в Південно-Східній Азії (2005), допомогу в забезпеченні харчами в Нігерії та Малі (2005), під час ураганів у Новому Орлеані, США (2005), під час зем-

летрусів у Пакистані (2005), Індонезії (2006), Перу (2007), Гаїті та Чилі (2010), під час потопів у Табаско, Мексиці (2007), тайфунів на Філіппінах [3, с. 16], запроваджував програми боротьби зі СНІД та відкривав спеціалізовані установи для допомоги інфікованим матерям і їх новонародженим дітям у Південній Африці та Філіппінах, надавав медичну та психологічну допомогу жінкам, які зазнали жорстокого поводження в Демократичній Республіці Конго, де Орден утримує безліч медичних центрів.

Більшість госпіталів Ордену зосереджені в Європі, а саме в Німеччині, Франції, Великобританії та Італії. Госпіталь Ордену в Римі спеціалізується на неврологічному лікуванні й реабілітації. Відділення у Великобританії, Аргентині, Австралії, США мають спеціальні відділення з невиліковно хворими пацієнтами.

Спільний проект усього Ордену – Вифліємський госпіталь, який працює під керівництвом Французької Асоціації Ордену, а також за сприяння Національних Асоціацій Німеччини, США, Ірландії, Швейцарії та Європейського Союзу надає можливість жителям Вифлієму й околиць народжувати дітей, отримуючи медичну допомогу, яка відповідає європейським стандартам. Починаючи з 1990 року в госпіталі народилося більше ніж 67 000,00 малюків. Основна мета госпіталю – надавати висококваліфіковану допомогу всім жінкам незалежно від раси, віросповідання, культурного чи соціального походження. Важливим є те, що пацієнти сплачують за послуги лише стільки, скільки можуть собі дозволити, адже сума оплати залежить від соціально-економічної ситуації кожного окремого пацієнта, а ті, що не мають змоги платити, звільняються від оплати [4].

У Лівані Орден керує діяльністю 11 медичних центрів та опікується місцевим населенням усіх чотирьох релігійних конфесій, а госпіталь, що розташований на півночі Гаїті, є єдиною медичною установою в країні [4]. Важливо зазначити, що Орден надає допомогу в і тих державах, з якими не встановлено дипломатичних відносин, за умови згоди відповідної держави перебування.

23-24 травня 2016 року проходив перший в історії Всесвітній гуманітарний саміт ООН у Стамбулі, скликаний за ініціативи генсекретаря ООН Пан Гі Муна, де взяли участь делегати більш ніж 175 країн світу. Мета саміту – виробити стратегію поведінки у світлі гуманітарних криз, спричинених військовими конфліктами та кліматичними змінами. Як зазначив під час саміту генеральний секретар Пан Гі Мун, гуманітарної допомоги у світі потребує близько 130 млн. людей, а кількість біженців найбільша від часів Другої світової війни. Пан Гі Мун закликав делегатів до 2030 року взяти зобов'язання

допомогти зменшення удвічі кількості внутрішньо переміщених осіб та віднайти для утікачів кращі рішення, розраховані на довгу перспективу [5].

Суверенний Мальтійський Орден взяв участь у заході поряд з іншими лідерами релігійних громад і представників різних конфесій та був представлений на саміті Великим Канцлером Альбрехтом фон Бозелагером, який виступив на спеціальній сесії саміту, присвяченій ролі релігії в сприянні миру і наданні допомоги в районах конфліктів. Великий Канцлер закликав релігійні організації та міжнародне співтовариство підсилити та розширювати межі гуманітарної дипломатії на дво- та багатосторонньому рівні з метою забезпечення безпеки медичним працівникам, отримання безперешкодного доступу до жертв конфліктів та надзвичайних ситуацій та сприяти кодифікації та втіленню в життя норм міжнародного гуманітарного права. Разом делегати зробили колективний заклик використовувати їхню довіру і авторитет, щоб посилити гуманітарну дипломатію і сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права як важливий внесок у підтримку і відновлення миру. У кінці спеціальної сесії учасники продемонстрували свою прихильність дотриманню основних гуманітарних принципів шляхом складання остаточного підсумкового документа [4].

Безумовно, варто відзначити і відносини Мальтійського Ордену з Україною, дипломатичні відносини між якими встановлені у 2007 році. Проте, крім дипломатичної місії, в Україні діє також і гуманітарна місія Ордену – Мальтійська служба допомоги, яка розпочала свою роботу ще в грудні 1990 року у Львові в рамках зимової гуманітарної допомоги з Німеччини. Зараз Мальтійська служба допомоги в Україні має свої осередки також у Києві, Івано-Франківську, Берегове, Мукачеве, Луцьку. У 2013 році ці осередки об'єдналися у Мальтійську службу допомоги України з головним представництвом у Львові. Основними напрямками діяльності організації в Україні є допомога інвалідам, що пересуваються на візках, малозабезпеченим нужденним особам похилого віку, дітям з інтернатів і сиротинців, матерям у кризових ситуаціях, а також реабілітація військових, що були поранені у зоні проведення АТО. Упродовж багатьох років Мальтійська служба допомоги в Україні є засновником та організатором безлічі благодійних проектів, зокрема таких, як Різдвяна вечерея, Великодній кошик, кухня на колесах – доставка гарячих обідів нужденним з обмеженнями у пересуванні, Святий Миколай – дітям з інтернатів, а з 1995 року також є співорганізатором щорічної травневої пішої прощі до Святоуспенської Унівської Лаври [6, с. 5].

Зовсім нещодавно, 5 квітня 2016 року, Великий Канцлер (Прем'єр-Міністр та Міністр Закордонних Справ) Мальтійського Ордену Альбрехт фон Бозелагер уперше відвідав Україну з робочим візитом та був присутній на міжнародній конференції «Мальтійський Орден і Україна: історія, сьогодення, перспективи», організованій Посольством Мальтійського Ордену в Україні спільно з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. На офіційній зустрічі Великого Канцлера з Головою Українського Уряду Канцлер відзначив плідну співпрацю обох сторін упродовж понад двох десятиріч років та запевнив у готовності й надалі надавати сприяння громадянам України з широкого кола гуманітарних потреб: «Наша роль у світі – це, насамперед, гуманітарна дипломатія, Україна може розраховувати на нашу підтримку та допомогу». У ході бесіди також було обговорено комплекс питань подальшої співпраці, актуальні проекти та плани стосовно розвитку договірно-правової основи відносин, а саме можливості підписання угоди про співпрацю між Мальтійським Орденом та Україною [7].

Як зазначив Надзвичайний та Повноважний Посол Мальтійського Ордену в Україні Антоніо Гадзанті Пульзе ді Котроне в інтерв'ю журналу Forbs, «цінності, які Мальтійський Орден привносить в Україну, тотожні тим, що Орден привносить у світ. Наша традиція з дня заснування Ордену – а мова йде майже про тисячу років – це бути поряд із тими, хто страждає, і з тими, хто потребує допомоги. Так, за нашу історію ми створили сучасні лікарні, одні з найважливіших у Європі. Ми не визнаємо жодного виду дискримінації – ні расової, ні етнічної, ні мовної. Мальтійський Орден – це держава без території та політичних чи комерційних інтересів, які слід захищати. Головною нашою місією у світі та Україні зокрема є діяльність у сфері гуманітарних питань. Саме в Україні вже багато років, а точніше більше двадцяти, ми розвиваємо різноманітні програми з підтримки хворих та бідних людей» [8].

Стаття посвячена дослідженню функціональної направленості діяльності Мальтійського Ордену в гуманітарній і соціальній сферах, направленій її розповсюдження і адаптації до сучасних потреб учасників міжнародних відносин, а також її значення і місця в сучасному міжнародному праві.

Ключевые слова: Мальтійський Орден, гуманітарна дипломатія, міжнародне право, Мальтійська служба допомоги.

The article investigates the functional orientation of the Order of Malta in humanitarian and social fields, areas of distribution and adaptation to the modern needs of the actors of international relations and its role and place in modern international law.

Key words: Order of Malta, humanitarian diplomacy, international law, Malteser Relief Service.

Висновки

Таким чином, ми можемо спостерігати, що сьогодні Мальтійський Орден сповна виконує місію, задля якої він був утворений на Святій землі багато століть тому, – допомогу потребуючим, хворим людям у всьому світі. Структура Ордену та його конституційний устрій є безумовним доказом того, що Орден є унікальним суб'єктом міжнародного права, який впроваджує гуманітарну дипломатію в багатьох країнах світу в житті, при цьому беручи участь у формуванні та розвитку сучасних норм міжнародного права, зокрема міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел:

1. Constitutional Charter and Code of the Sovereign Military Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta, promulgated 27 June 1961, revised by the Extraordinary Chapter General 28-30 April 1997/ Stampa Grafica Gentile – Roma, 1998. – S. 1-150
2. Activity Report 2010 /Communication Office of the Sovereign Military Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta// Tipografia Mariti, Rome. – April 2010. – S. 1-114.
3. Ivanov E.A. Mission of the Order of Malta as a subject of international law in the 21st century / Basic research program// National Research University Higher School of Economics. – 2014. – S. 1-23 // WP BRP 40/LAW/2014.
4. Офіційний сайт Суверенного Військового Ордену Госпітальєрів Святого Іоанна Єрусалимського, Родосу і Мальти [Електронний ресурс] – Режим доступу : <<http://www.orderofmalta.int/>>.
5. Офіційний сайт новин Euronews [Електронний ресурс] – Режим доступу : <<http://ua.euronews.com/2016/05/23/humanitarian-summit-seeks-solutions-in-istanbul/>>.
6. Malteser Relief Service in Ukraine activity report // Malteser Relief Service in Ukraine. – 2016. – S. 1-63.
7. Арсеній Яценюк зустрівся з Великим канцлером Мальтійського Ордену Альбрехтом фон Безелагером. Урядовий портал. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248940867>.
8. Посол Мальтійського Ордену в Україні: «Наша традиція від дня заснування – бути поруч з тими, хто страждає і потребує допомоги». – Forbs Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <<http://forbes.net.ua/ua/nation/1400976-posol-maltijskogo-ordenu-v-ukrayini-nasha-tradiciya-vid-dnya-zasnivanja-buti-poruch-z-timi-hto-str>>.